

Vergaderjaar 2007–2008

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen

Nr. 806

¹ Samenstelling:

Leden: Atsma (CDA), Van Bommel (SP), onder-voorzitter, Van der Staaij (SGP), Waalkens (PvdA), voorzitter, Van Baalen (VVD), Ormel (CDA), Spies (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Jan Jacob van Dijk (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé Hamming-Blumink (VVD), Jonker (CDA), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Boekstijn (VVD), Pechtold (D66), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Gill'ard (PvdA), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (Christen-Unie).

Plv. leden: Jager (CDA), De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), Vos (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Haverkamp (CDA), Van Gennip (CDA), Lempens (SP), Schermers (CDA), Knops (CDA), Jacobi (PvdA), Samsom (PvdA), Kuiken (PvdA), Teeven (VVD), Roemer (SP), Wilders (PVV), Nicolai (VVD), Van der Ham (D66), Van der Burg (VVD), Duyvendak (GroenLinks), Van Leeuwen (SP), Ouwehand (PvdD) en Voorde-wind (ChristenUnie).

² Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Wilders (PVV), Waalkens (PvdA), Van Baalen (VVD), Çörüz (CDA), Ormel (CDA), voorzitter, Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé-Hamming (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA), Boekstijn (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Van Raak (SP), Gill'ard (PvdA) en Thieme (PvdD).

Plv. leden: De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), De Roon (PVV), Vermeij (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Omtzigt (CDA), Haverkamp (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Jasper van Dijk (SP), Ten Hoopen (CDA), Besselink (PvdA), Leerdam (PvdA), Arib (PvdA), Neppérus (VVD), Lempens (SP), Schermers (CDA), Griffith (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Koşer Kaya (D66), Jonker (CDA), Van Beek (VVD), Vendrik (GroenLinks), Gesthuizen (SP), Samsom (PvdA) en Ouwe-hand (PvdD).

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 15 april 2008

De vaste commissie voor Europese Zaken¹ en de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken² hebben op 12 maart 2008 overleg gevoerd met minister-president, minister Balkenende van Algemene Zaken, staatsse-cretaris Timmermans van Buitenlandse Zaken en minister Verhagen van Buitenlandse Zaken over:

- **het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrek-kingen van 10 en 11 maart 2008 (21 501-02, nr. 801);**
- **de agenda van de Europese Raad van 13 en 14 maart 2008 (21 501-02, nr. 380).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

De heer **Ormel** (CDA) merkt op dat in Nederland een gemiddeld arbeids-jaar € 55 000 kost en dat de arbeidsproductiviteit gemiddeld 65% is. In veel werelddelen zijn niet alleen de kosten lager, maar is de productiviteit hoger. Het is goed dat gefocust wordt op groei en werkgelegenheid, maar administratieve lastenverlichting moet blijvend aandacht krijgen. De EU is te gefragmenteerd in regelgeving. Eisen voor veiligheid en duurzaamheid moeten zo snel mogelijk op een hoog niveau worden gestandaardiseerd. De Top biedt de regeringsleiders de gelegenheid om ambities voor klimaat en energie om te zetten in maatregelen. De heer Ormel steunt het streven om de 30%-doelstelling in concrete maatregelen om te zetten. De voorstellen voor een nieuw systeem voor emissiehandel lijken een forse verbetering ten opzichte van het huidige systeem. De betekenis voor het Nederlandse bedrijfsleven van het impactassessment wordt met belang-stelling afgewacht. Kan hiermee haast worden gemaakt zodat bedrijven weten waaraan zij toe zijn? Gezocht moet worden naar een balans tussen de lastenverzwaring voor bedrijven en de lastenverlichting die daar tegen-over moet komen te staan.

Financieel toezicht is een nationale kwestie met EU-afstemming. Eurosta-biliteit en het volmaken van de interne markt zijn belangrijke EU-kwesties. Meer transparantie op de financiële markt is nodig. Hoe beoordeelt Neder-land de code die hieraan kan bijdragen?

Het Europese nabuurschappiprogramma is een goed model voor hechte samenwerking met buurlanden van de EU. In de motie-Ormel wordt de

regering opgeroepen om de partnertariaatsgedachte verder uit te werken voor landen op het continent Europa. Wat voegt een Middellandse Zee Unie daaraan toe? Een Atlantische Oceaanregio is spannender. Kan Nederland daartoe samen met Frankrijk het initiatief nemen?

Het is jammer dat er geen ontwerpraadsconclusie over Afghanistan is. De verhouding tussen EU en de NAVO is van wezenlijk belang, ook voor de veiligheidsstrategie van Europa zelf. De Eupol-missie komt onvoldoende van de grond. Graag meer geld, middelen en menskracht voor deze missie. Kan Eupol ook in Uruzgan worden ingezet?

De mogelijke film van de heer Wilders zal ongetwijfeld besproken worden. De minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken hebben veel en goed werk verricht om de collega-leden van de Unie te laten verklaren, eensgezind te zijn en achter de vrijheid van meningsuiting te staan. De staatssecretaris zei onlangs dat de minister-president een nadere toelichting zal geven op de Nederlandse inzet op de Europese Top met betrekking tot dit punt. Wat is het standpunt van de Nederlandse regering over de positie van UNMIK aan de noordgrens van Kosovo?

De heer **Ten Broeke** (VVD) zegt in verband met de goedkeuringswet voor het hervormingsverdrag dat Nederland geen wereldkampioen ratificeren hoeft te worden. Uit de bijlage van het ministerie van Algemene Zaken blijkt dat het kabinet ervan uitgaat dat de goedkeuringswet bij de spoedeisende lijst van wetsvoorstellen moet worden opgenomen, hetgeen een afronding voor het zomerreces betekent. Echter, de initiatiefnemers van het referendum moeten eerst aan het bod komen. Daarna kan, zonder onnodige haast, de wet afgehandeld worden. Er moet een goed ratificatieproces komen dat ertoe leidt dat op 1 januari het nieuwe verdrag van start kan gaan, maar de Kamer bepaalt de volgorde. Daarbij hoort ook dat de ruimte moet worden gegeven aan de behandeling van een initiatiefreferendumwet.

Hoe krijgt de aanbeveling gestalte om verdere maatregelen te treffen om het arbeidsaanbod van vrouwen, oudere werknemers en groepen in achterstandsposities te verbeteren zodat het totaal aantal gewerkte uren in de economie verhoogd wordt? Tegen 2012 moet er sprake zijn van 25% minder administratieve lasten. In Nederland is daarvan weinig te merken. Hoe wordt dit in Europa gemeten? Heeft de Nederlandse regering de handhavingslasten ingebracht? Tien landen hebben in verband met het nieuwe emissiehandelssysteem bezwaren ingebracht tegen zware industrie. Voegt Nederland zich daarbij? Frankrijk vraagt om een review wegens problemen met de tweede generatie biobrandstoffen. Wat is de Nederlandse positie in dezen? Luistert Nederland naar de noodkreet van de Zweedse minister van handel over protectionisme?

De heer **Van Baalen** (VVD) merkt op dat de EU wanpresteert ten aanzien van Eupol in Afghanistan. Wil Nederland op dit punt een scherpe inzet kiezen? Het kantoor van de heer Feith in Mitrovica is niet meer operationeel. De NAVO/KFOR is in dat gebied niet aanwezig, hetgeen betekent dat dit gebied langzamerhand bij Servië wordt getrokken. Wat kan hieraan vanuit de EU en de NAVO worden gedaan? Hoe staat de regering tegenover een Unie voor het mediterrane gebied?

De heer **Blom** (PvdA) merkt op dat research en development van het Nederlandse bedrijfsleven achterblijft. Kan de minister-president het bedrijfsleven ervan overtuigen om meer inspanningen op dit terrein te verrichten? Weten de burgers wel hoe belangrijk de Lissabonstrategie is? Het gaat over werkgelegenheid en dat moet krachtig duidelijk gemaakt worden. Het valt tegen dat Europa inzet op 20% reductiedoelstelling. Willen de bewindslieden tijdens de Top de Nederlandse doelstelling van 30% krachtig naar voren brengen? Wat is de reactie van het kabinet op het

De heer **Pechtold** (D66) is benieuwd naar de inzet van Nederland voor een Europese reactie op een eventuele film. Het is goed dat ten aanzien van het Lissabonbeleid de Europese Commissie positief oordeelt over Nederland, maar nog niet zo lang geleden werd Nederland in het Landenrapport van de OECD juist kritisch bekeken. De laatste jaren is goed economisch beleid gevoerd, maar volgens de OECD was benutting van arbeid de belangrijkste bron van economische groei, maar kampt de economie nu met tekorten. De organisatie beveelt aan de AOW-leeftijd te verhogen. Wat is de reactie van de bewindslieden hierop?

Europa moet een ambitieus scenario opstellen voor klimaat en energie. Het wachten is op de afspraken die volgend jaar in Kopenhagen worden gemaakt, maar Europa moet assertiever zijn. Verder mag Europa de klimaat- en energieafspraken niet in hun geheel over de schutting van lidstaten gooien. Bezien moet worden hoe door intensieve Europese samenwerking gezamenlijke projecten kunnen worden opgesteld, bijvoorbeeld door een forse opschaling van gezamenlijk onderzoek. Verleden week werd een motie-Van der Ham/Neppérus aangenomen die de regering hiertoe oproept. Wat is de reactie van de bewindslieden hierop? Gisteren werd een motie-Van der Ham/Duyvendak aangenomen over de concentrating solarpower (CSP), waarin de regering gevraagd wordt in overleg te treden met landen in het Middellandse Zeegebied, inclusief Noord-Afrika, over de toepassing van CSP en binnen de EU initiatieven te ontwikkelen om een gezamenlijke inzet op CSP-installaties mogelijk te maken. De heer Pechtold vraagt, deze motie in deze Raad te bespreken. De Commissie is te positief over biobrandstoffen. Deze zijn, op de huidige manier geproduceerd, niet duurzaam omdat er te veel landbouwgrond voor moet worden opgeofferd of omdat de productie van grondstoffen met milieuvervuiling en sociaaleconomische onderdrukking gepaard gaat. De duurzaamheidseisen moeten leidend zijn in het gebruik van biobrandstoffen en massa. Welke concrete voorstellen doet de regering om hieraan bij te dragen?

De kredietcrisis en de opkomst van staatsfondsen mogen niet worden gebruikt als excuus voor protectionisme of aantasting van de onafhankelijkheid van de ECB. Is een laatste update mogelijk? Ten aanzien van de Middellandse Zeeregio stelt de regering dat alle ideeën ter versterking van het Barcelonaproces welkom zijn. Wat betekent de inzet van Nederland? De vrijheid van meningsuiting in sommige van deze landen wordt flink ingeperkt. Ook deelt men niet altijd de Europese opvatting over vrijheid van meningsuiting.

Sprekend over Afghanistan zegt de heer Pechtold dat door de Cypriotische kwestie bepaalde informatie niet wordt gedeeld tussen de EU en de NAVO. Daarnaast is er grote behoefte aan politietraining in Afghanistan. Hoe is meer inzet mogelijk? De relatie tussen de EU en de NAVO toont een gemengd beeld, met name door de oneerlijke verdeling van lasten. Is dit een punt van gesprek?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) meent dat de EU leiderschap moet tonen bij het onderwerp klimaat. Wil de minister-president zich inzetten voor doelstellingen voor 25% tot 40% waarover tijdens de Top op Bali is gesproken? Wil hij zich ook inzetten voor Europees leiderschap? Terecht heeft Nederland aandacht gevraagd voor biobrandstoffen en de gestelde doelen.

De Commissie is positief over bereikte resultaten bij de Lissabonstrategie maar er moet nog veel gebeuren. De Lissabonstrategie kent vooral kwantitatieve doelstellingen, maar men moet zich richten op kwalitatieve doelen, zoals het verbinden van de strategie aan de klimaat- en doelstellingen. Nederland moet name een slag slaan bij arbeidsparticipatie van

vrouwen, oudere werknemers en kwetsbare groepen. Meer aandacht moet gegeven worden aan de richtsnoeren voor onderwijs en flexicurity. Ook hier is aandacht nodig voor kwaliteit en niet alleen kwantiteit. De Lissabonstrategie is opgesteld om groei en duurzame ontwikkelingen in Europa te bevorderen. Uit sommige landen komen signalen over hervormingsvermoeidheid. Kan de minister-president hierop ingaan? Mevrouw Wiegman kan zich goed vinden in de open coördinatiemethode die bij de Lissabonstrategie hoort. Lidstaten moeten aangesproken kunnen worden op het uitblijven van resultaten. Krijgt dit voldoende vorm?

De ECB moet onafhankelijk blijven. Nederland moet een krachtig signaal geven dat onafhankelijkheid de norm blijft. Ook in Europa wordt gesproken over de film van collega Wilders. De minister-president moet bewerkstelligen dat de EU net zo evenwichtig reageert als dit kabinet: evenwicht tussen vrijheid en verantwoordelijkheid.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt aandacht voor vrouwen die in deeltijd werken, oudere werknemers en kwetsbare groepen. De Commissie tikt Nederland hiervoor voor de tweede maal op de vingers. Deze knelpunten moeten snel worden aangepakt om het arbeidsaanbod van vrouwen qua aantallen gewerkte uren op te voeren. De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen moet worden rechtgetrokken. Nederlandse vrouwen zijn economisch niet zelfstandig, hun gewerkte uren zijn de laagste van Europa, laat staan dat ze in de top goed vertegenwoordigd zijn. Nederland scoort wel goed voor ondernemers en het ondernemersklimaat, maar verwaarloost zijn vrouwen. Wat doet de regering hieraan? Zet zij erop in dat deze aanbeveling van de Commissie volgend jaar verdwenen is?

Had de Kamer het rapport over het klimaat en veiligheid van Solana en de Commissie niet eerder kunnen ontvangen? Het kabinet zegt inhoudelijk niets over de insteek bij het debat met de regeringsleiders. Dit mondiale onderwerp verdient meer aandacht. Het beeld van miljoenen klimaatvluchtelingen en conflicten over hulpbronnen is de bittere werkelijkheid. Enerzijds moet ingezet worden op een fort Europa met een sterkere defensie, anderzijds moet ruimhartig geld beschikbaar gesteld worden om de gevolgen van klimaatverandering in arme landen te bestrijden zodat vluchtelingenstromen voorkomen worden. Het eerdere pleidooi van de Europese Commissie om een deel van de opbrengsten van te veilen emissierechten te bestemmen voor klimaatbeleid, inclusief adaptatiebeleid, wordt helaas niet herhaald. Moet dit punt niet terug in de plannen van de Commissie? De meeste conservatieve schattingen gaan ervan uit dat er wereldwijd 50 mld. tot 80 mld. dollar per jaar nodig is om de gevolgen van klimaatverandering te bestrijden. Uitgaande van het door de Kamer en regering omarmde principe dat de vervuiler betaalt, komt dat voor rijke landen neer op 0,2% bnp. Wil de regering een pleidooi houden voor een financieringsplan voor adaptatie als onderdeel van de Europese klimaatpakketten?

De Nederlandse regering hecht aan geloofwaardige duurzaamheidscriteria voor de productie van biobrandstoffen. De nieuwe versie van de conceptconclusies stelt niet gerust. Onduidelijk is of de Nederlandse regering de logische consequentie wil trekken dat het ontbreken van duurzaamheidscriteria de bijmengverplichting nu al ter discussie stelt. Is de regering bereid, de conclusies omtrent de duurzaamheidscriteria aan te scherpen?

Het is onverstandig om de Afghanistanmissie nu al uit te breiden. Het is beter, de tijd voor interne consolidatie te gunnen en later uit te breiden. Wat denkt Nederland over de heroverweging van het veiligheidsregime voor de politietrainers, een nieuwe focus op het mandaat op provincies en districtsautoriteiten en de taak van Eupol voor het bereiken van hervormingen op het Afghaanse ministerie van binnenlandse zaken?

De heer **Van Bommel** (SP) vraagt wanneer het kabinet duidelijk maakt dat niet getornd wordt aan de AOW-leeftijd en het ontslagrecht. Gesproken wordt over de vijfde vrijheid die de vrije beweging van kennis moet garanderen. Dit mag niet leiden tot een inperking van de vrijheid van instellingen in Nederland. Kan een realistisch tijdpad worden geschetst waaruit blijkt dat het wetenschappelijk onderzoek op korte termijn beter wordt opgepakt?

Het rapport-Solana over vrede en veiligheid schetst een onthutsend beeld. Moet rekening worden gehouden met een militaire en civiele interventie-politiek om de bedreigingen het hoofd te bieden? Of wordt ontwikkelings-samenwerking als een belangrijke verbeteringsfactor gezien? Kan het verminderen van armoede en het verkleinen van de kloof tussen arm en rijk de grootste bijdrage leveren aan de aanpassingsmogelijkheden voor arme landen aan de klimaatveranderingen? Willen de bewindslieden een nadere agendering hierover vragen? Deelt het kabinet de opvattingen in het rapport over Antartica waar door klimaatverandering bodemschatten vrijkomen en nieuwe vaarroutes ontstaan? Moet de EU om die redenen daar haar belangen beschermen?

De financiële instituties moeten worden aangemoedigd om snel opening van zaken te geven over hun verliezen. Een stabiel financieel systeem is gebaat bij transparantie. Wat wordt gedaan om een verfijning van het toezichtraamwerk op de specifieke punten te realiseren? Op welke feiten is de beoordeling gebaseerd dat staatsfondsen over een goed trackrecord beschikken? Het kabinet is alert op verandering bij staatsfondsen. Dat veronderstelt dat een mechanisme in het leven wordt geroepen waardoor de verandering wordt gesignaleerd en optreden mogelijk wordt gemaakt. De EPA's moeten op de agenda worden gezet. In een brief van 29 februari wordt ten onrechte de indruk gewekt dat de interim-akkoorden van de EPA's (Economische Partnerschapsakkoorden) afgerond zijn. Dit is echter niet het geval. Wil het kabinet zich ervoor inzetten dat dit onderwerp op korte termijn wordt hervat?

Antwoord van de bewindslieden

De **minister-president** merkt in verband met het wijzigingsverdrag op dat er, gelet op de implementatie van het een en ander vóór begin 2009, internationaal met enige snelheid duidelijkheid moet komen over het proces van ratificatie door Nederland. De Kamer bepaalt haar agenda en de bewindslieden zullen tempo maken bij het beantwoorden van vragen. Het is mogelijk, enige spoed te betrachten met de goedkeuringswet omdat niet vanaf een nulpunt gestart wordt. Er is al gesproken over de conclusies van de Raad van juni in 2007, over het advies van de Raad van State en de finale besluitvorming van de Europese Raad. De referendumvraag is in 2007 duidelijk beantwoord. De gevoelens die nu over een referendum leven, kunnen geen alibi zijn om de ratificatie niet voortvarend ter hand te nemen. De inzet van de regering is om meer tempo te maken en niet op voorhand de behandeling uit te stellen tot na het zomerreces.

Sprekend over de Lissabonagenda beaamt de minister dat enerzijds ingespeeld moet worden op mondiale ontwikkelingen en dat anderzijds gelet moet worden op kosten en productiviteit. Een concurrentieverhogende positie van Nederland moet gepaard gaan met terugdringing van administratieve lasten en ruimte voor ondernemerschap. De wens voor het terugdringen van fragmentatie en verbetering van standaardisering zal de bewindsman bij de debatten uitdragen.

Enige tijd geleden was het beeld van de totstandkoming van de Lissabon-agenda problematisch omdat het erop leek dat het bij mooie voornemens bleef. Na een midterm review kwam er meer focus op banen en groei en de landenspecifieke invulling daarvan. Nu zijn zaken als het terugdringen van administratieve lasten, initiatieven voor het vereenvoudigen van het starten van een bedrijf, belastinghervormingen om werken te stimuleren

en financiële prikkels om langer werken aantrekkelijk te maken in beweging. De term hervormingsmoeheid is de bewindsman bekend. In Duitsland gaan de hervormingen minder hard, maar in Frankrijk bestaat het duidelijke besef om zaken anders aan te pakken. Uit een analyse van het Centre for Economic Reform and Transformation blijkt dat Nederland in de top drie zit. Ook de OESO is zeer positief over Nederland. Extra aandacht moet worden gegeven aan arbeidsparticipatie en de private R&D. Een kennisinvesteringsagenda is door 20 partijen uit de particuliere sector ondertekend. Ter voorbereiding van deze Raad is tijdens een contact met de sociale partners nadrukkelijk gewezen op de verantwoordelijkheid van de private sector voor meer R&D. Het kabinet zal zijn aandeel leveren bij het bereiken van het doel van 80% participatie in 2016. Talloze instrumenten voor de werking van de arbeidsmarkt zijn reeds ingezet. Wat de kwalitatieve aspecten betreft, staat in conclusie 17 van deze Raad dat energie en klimaat verbonden zijn aan de Lissabondoelen. Voor het halen van milieudoelen is een convenant met het bedrijfsleven gesloten. De private sector is erbij gebaat als zij inspeelt op de klimaatveranderingen, hetgeen andere productieprocessen vereist. Het uitgangspunt van Nederland is economische zelfstandigheid. In Nederland is de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt betrekkelijk hoog, maar het aantal gewerkte uren is een ander verhaal. De werktijden is een kwestie tussen werkgevers en werknemers. In andere landen bestaat op dit punt meer flexibiliteit. Er moet meer gewerkt worden. Minder werken heeft gevolgen voor de kostencomponent. De productiviteit moet toenemen, waarbij de kostenaspecten in het oog moeten worden gehouden. Een discussie over de AOW-leeftijd moet nog komen. Het gaat in wezen om economische veerkracht van Europa. Innovatie en dynamiek verbinden met flexicurity is de boodschap van de Lissabonagenda en wat dat betreft zijn, vergeleken met enkele jaren geleden, een aantal slagen gemaakt.

Nederland heeft wat het klimaat betreft een aanjagende rol gespeeld. De brief van Tony Blair en de minister is bekend. Echter, niet alle lidstaten denken hierover hetzelfde. De doelstelling van 20% is een eerste stap, maar Nederland zal in de komende Raden opnieuw zijn reductiedoelstelling 30% naar voren brengen.

Er moet gewerkt worden aan een financiële architectuur om de verdeling van de kosten duidelijk te maken. Nederland zal erop aandringen dat de EU daarin het voortouw neemt. Dit is een onderdeel van het post-Koyotoregime en van de doelen die in Bali zijn gesteld. Nederland deelt de zorgen over het risico van het wegtrekken van energie-intensieve industrieën. Daarom wordt gestreefd naar een conclusie waarin de noodzaak wordt opgenomen van snelle duidelijkheid over de behandeling van deze sectoren.

Meer transparantie op financiële markten is van groot belang. Gekozen moet worden voor een scherpe analyse. Vele staatsfondsen vervullen een goede rol. Een vrijwillige gedragscode op mondiaal niveau is wenselijker dan op Europees niveau. Een dergelijke code is mogelijk in het kader van de IMF, omdat dan ook China en Arabische landen aan tafel zitten.

De minister zal, wat de film van de heer Wilders betreft, de elementen in de boodschap die de bewindsman in Nederland namens het kabinet naar voren heeft gebracht – vrijheid van meningsuiting, een verantwoordelijke opstelling, de visie van de heer Wilders is niet die van de Nederlandse regering of parlement, beveiliging in andere landen van ambassades, geen legitimatie voor gewelddadige activiteiten – ook naar voren brengen in zijn contacten met zijn Europese collega's. Voor een verklaring vooraf vanuit de EU is het nog te vroeg omdat de inhoud van de film niet bekend is. Wel is het belangrijk dat er in Europa een mate van solidariteit bestaat over de vrijheid van meningsuiting, het tegengaan van aanvallen op ambassades en een opstelling als economische aspecten in het geding komen. Omdat niets kan worden uitgesloten, moet men voorbereid zijn op ernstige consequenties. De bewindsman heeft verder contact gehad over

dit onderwerp met zijn Deense collega en president Sarkozy. Er is in Europees verband en in de groep islamitische landen waardering voor de actieve opstelling van de Nederlandse regering. Uiteraard zal de minister de notie van vrijheid van meningsuiting naar voren brengen. Vrijheid van meningsuiting is echter geen absoluut recht: vrijheid van meningsuiting behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Het gaat hierbij niet over het feit dat er kritiek op een godsdienst mogelijk is, het gaat over een film die mogelijk kwetsend kan zijn voor religieuze gevoelens.

De **minister van Buitenlandse Zaken** zegt dat uit gesprekken met president Karzai gebleken is dat hij opdracht gegeven heeft aan regerings-vertegenwoordigers om met hardline politici en geestelijken de-escalerende gesprekken te voeren in verband met negatieve uitlatingen over Nederland. De Afghaanse autoriteiten zijn zich ervan bewust dat het om een standpunt van een individu gaat en niet om een standpunt van de Nederlandse regering en dat zij Nederlanders in de Nederlandse ambassade moeten beschermen.

De ontwerpraadsconclusie over Afghanistan komt aan de orde tijdens het diner van ministers van buitenlandse zaken en marge van de raad. Tijdens die gelegenheid is het gemakkelijker uitvoerig te spreken over Afghanistan dan tijdens de formele Raad met beperkte spreektijden. Het is te verwachten dat in de Europese Raadsconclusies, de door de RAZEB aangenomen conclusies over Afghanistan worden overgenomen en aangevuld met elementen die het diner kan opleveren. Tijdens de informele bijeenkomst van de NAVO heeft de minister kritiek geuit op het feit dat door het frustreren van één land, de noodzakelijke samenwerking tussen de EU en de NAVO onvoldoende tot stand komt. De boodschap over de samenwerking tussen ISAF en Eupol die de minister tijdens de NAVO-raad duidelijk aan Turkije heeft meegegeven, zal hij in Europa ook aan Cyprus meegeven.

De ontplooiing van Eupol in 2007 was onvoldoende. Met de nieuwe commandant wordt hard gewerkt aan het verbeteren van de effectiviteit. Ook voor een geografische uitbreiding is op het punt van training een grotere inzet nodig. Nederland heeft zich van meet af aan gericht op provincie- en districtsniveau. De Eupol-missie was een Nederlands initiatief. Eupol heeft minder bevoegdheden dan ISAF dat een ander mandaat heeft. De politiemensen moeten in trainingsgebieden afdoende beschermd worden, maar ze kunnen niet meer bewegingsvrijheid hebben dan ISAF-leden. De Eupol-missie is niet gericht op ISAF-taken, maar op training van politie. Uit Nederland zitten twee personen in het Eupol-hoofdkwartier te Kabul. Drie personen uit Uruzgan van het KMAR worden onder Eupol-gezag geplaatst en voor vier man van het KMAR is het wachten op een ondertekening van een technische overeenkomst tussen de Canadese PRT en Eupol. Met Binnenlandse Zaken worden besprekingen gevoerd over een grotere bijdrage aan de politieopbouw in Afghanistan.

Het is van primair belang dat UNMIK en KFOR autoriteit in Noord-Kosovo herwinnen. Tijdens de afgelopen RAZEB heeft de minister zich er kritisch over uitgelaten dat door het ontbreken van internationaal gezag in Noord-Kosovo een gevaarlijke situatie dreigt. Omdat Belgrado en de Serviërs resolutie 1244 erkennen en daarmee de rechtmatigheid van UNMIK en KFOR niet betwisten, is het nodig dat beide in het noorden actief worden. Bij de informele NAVO-raad is nadrukkelijk gezegd dat neutraliteit geen passiviteit inhoudt. De EU doet een oproep aan de secretaris-generaal van de VN om UNMIK te handhaven en de taken te laten uitvoeren om een vacuüm tegen te gaan. Pas als UNMIK en KFOR terug in het noorden zijn, kan over de heer Feith gesproken worden. Hij is de EU-vertegenwoordiger en de Serviërs erkennen zijn benoeming tot international civilian representative niet. Het aangeboden politieke akkoord vindt men onvoldoende en de druk op de bewindsman om te ondertekenen wordt steeds groter.

Hij heeft wederom duidelijk gemaakt dat hij niet van plan is om de stabilisatie-associatieovereenkomst te tekenen zolang er geen medewerking is met het Joegoslaviëtribunaal. Afgaande op de opstelling in Servië is er geen sprake van een verbetering op dit terrein.

De **staatssecretaris van Buitenlandse Zaken** zegt dat 20% CO₂-reductie verleden jaar bij de Top is afgesproken. Men gaat naar 30% als er internationaal een verdergaand akkoord kan worden gesloten. Deze afspraak is opgenomen in de conceptconclusies. Nederland zal hieraan strak de hand houden. Inderdaad wordt het moeilijk om deze doelstelling te halen, maar er zijn nu eenmaal forse aanpassingen nodig in economie en industrie om de temperatuurstijgingen van de aarde tegen te gaan. Nederland wil met de bijmenging 10% biogassen een bijdrage leveren aan de reductie van uitstoot van broeikasgassen. Zes duurzaamheidscriteria zijn hierbij van belang. Europa heeft er drie overgenomen. De resterende drie randvoorwaarden moeten nog worden overgenomen, wil Nederland vasthouden aan die 10%. Ook moet het zeker zijn dat de tweede generatie biobrandstoffen beschikbaar komt. Deze beschikbaarheid is een criterium bij het handhaven van de 10% bijmenging.

De reductie van 25% administratieve lasten blijft voor Nederland een prioriteit. De bewindsman heeft in de RAZEB gevraagd om niet alleen dit op te nemen in de conclusies, maar ook om een jaarlijkse rapportage. Thans vindt een nulmeting van prioriteitsgebieden plaats. De resultaten hiervan worden later in het jaar bekend worden gemaakt. Daarna zal de Commissie voorstellen doen voor verdere meetbaarheid en voortgang op dat terrein plegen. Voor Nederland is dit een zeer aangelegen punt. Ook via de voorzitter van Actal, die lid is van de commissie-Stoiber, kan Nederland zijn inzet versterken.

De staatssecretaris zal de minister van Europese Zaken van Zweden vragen waarom Nederland niet op de lijst van vrijhandelslanden staat. Hij heeft al eerder in de RAZEB aangegeven dat vrije handel voor de economische ontwikkeling van Europa belangrijk is. Protectionisme brengt alleen maar afremming van internationale en nationale economische groei.

Minister Van der Hoeven heeft naar aanleiding van de motie-Van der Ham c.s. over CPS toegezegd dat onderzocht wordt in hoeverre overleg met landen in het Middellandse Zeegebied kan worden gevoerd. In Spanje wordt met deze technologie snel resultaat geboekt. Ook in Nederland neemt de solar energy industry een hoge vlucht. De bewindsman ziet goede mogelijkheden voor samenwerking met Spanje. Nederland zal zich inspannen om meer resultaten te boeken, ook binnen de mogelijkheden van het zevende kaderprogramma. In de discussie in 2008 over de midterm review moet de heroriëntatie in Europa op dit onderwerp prominent aandacht krijgen.

Misschien is de opbrengst uit het ETS hoog, maar de Commissie wilde oorspronkelijk bepalen waar lidstaten het geld aan mogen uitgeven. Dat is in strijd met de subsidiariteit. Het kabinet houdt strikt de hand aan de hierover afgesproken regels.

Nadere gedachtewisseling

De heer **Ormel** (CDA) vraagt wanneer de nulmeting van de administratieve lasten begint. Kan bepleit worden dat bij de volgende Top de commissie-Stoiber een concreet lijstje van vermindering van lasten presenteert? Hij heeft grote waardering voor de evenwichtige benadering van de mogelijke film van de PVV. Tot slot wijst hij in verband met de vrijheid van meningsuiting op artikel 19 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

De heer **Ten Broeke** (VVD) merkt op dat de reactie van de Raad op een eventuele film van de heer Wilders moet worden afgewacht. Weerbaarheid van Europa is gevraagd en die moet worden getoond. Rechtsnormen mogen niet worden verward met fatsoensnormen en de wet stelt twee gronden op basis waarvan de verantwoordelijkheid die samenhangt met de vrijheid van meningsuiting kan worden ingeperkt: discriminatie en het oproepen tot geweld. Het EVRM en uitspraken van de Europese rechter bepalen of die vrijheid met een beroep op gekwetstheid of fatsoen kan worden ingeperkt. Als de Raad met een verklaring moet komen, hoopt de heer Ten Broeke dat de vrijheid voorafgaat aan de verantwoordelijkheid. Is de minister van Buitenlandse Zaken van mening dat, als Nederland het SAA ondertekent, het Servische parlement ook moet tekenen?

De heer **Pechtold** (D66) is niet gerust op de samenwerking tussen Europa en de NAVO. Hoe beziet minister Balkenende de houding van de heer Sarkozy jegens een mediterrane unie? Wat houdt de steunbetuiging van Frankrijk in na de uitzending van een eventuele film?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) herhaalt haar vraag over het onafhankelijke karakter van de Europese Centrale Bank. Kan de Kamer actief geïnformeerd worden over het biobrandstofproces? Tot slot vraagt zij voortdurende aandacht voor internationale verantwoordelijkheid voor ontwikkelingssamenwerking.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt of de Europese Raad gebruikt wordt om duidelijk te maken dat het doelstellingenpercentage van 30 nu al moet worden doorgerekend in geval Europa ooit tot toepassing hiervan overgaat. Bedoelt de minister-president dat de EU een financieringsplan voor klimaatadaptatie in arme landen moet opstellen? Volgens berichten van het Milieu- en Natuurplanbureau zijn biobrandstoffen schadelijk voor het milieu. Er is weinig bekend over de gevolgen van inzet van een tweede generatie biobrandstoffen voor transport. De bijmengverplichting is voorts nog slecht nieuws. Wil de regering in de conclusies inzetten op de noodzaak van scherpere criteria? Enerzijds neemt de regering afstand van de inhoud van een eventuele film van de heer Wilders, maar kan anderzijds aan betrokkenen in Pakistan en Afghanistan duidelijk worden gemaakt welke visie zij heeft op een dialoog en samenwerking met moslims?

Het lijkt voor de heer **Van Bommel** (SP) onbestaanbaar dat het proces van ratificatie van het verdrag van Lissabon dat gelijkloopt met de indiening van een wetsvoorstel voor een referendum, eerder behandeld is dan het referendumvoorstel. Wil de bewindsman nog ingaan op zijn vraag over de EPA's?

De **minister-president** benadrukt dat de onafhankelijkheid van de ECB als een paal boven water staat. De visie van Nederland over een uit te brengen film door de heer Wilders is bekend. Nederland draagt vrijheid van meningsuiting uit; er is ruimte voor iedere godsdienst in Nederland; Nederland kiest de weg van de dialoog. Het kabinet heeft een andere visie op de islam dan de heer Wilders en deze boodschap komt onder andere in Europa goed over. De opvatting van de heer Wilders past niet bij de rechtsorde van Nederland. President Sarkozy heeft jegens Nederland zijn diplomatieke steun, of anderszins, uitgesproken in verband met de eventueel uit te zenden film.

Nederland wordt graag betrokken bij het proces rondom een mediterrane unie en heeft aandacht gevraagd voor de afstemming van het een en ander. De minister zal aandacht vragen voor verantwoordelijkheden van rijke jegens arme landen en voor het feit dat hiervoor een structuur moet komen. Hij ziet ongaarne dat het ratificatieproces wordt opgehouden door

bepaalde ontwikkelingen. Er is gekozen voor het wijzigingsverdrag en de vraag over het referendum is al beantwoord. Hij wil graag tempo in het proces houden.

De **minister van Buitenlandse Zaken** zegt dat de EPA's wederom aan de orde zullen worden gesteld. Voor de duidelijkheid wijst hij erop dat hij zelf die conditionaliteit gesteld heeft en dat de Kamer hem daarin gesteund heeft. Voor Nederland staat de conditionaliteit inzake samenwerking met het Joegoslaviëtribunaal voorop omdat dit binnen de waarden van de EU past. Hij zal de EU en de NAVO blijven aanspreken op de noodzaak van een goede afstemming en samenwerking.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Waalkens

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Ormel

Griffier van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Huisinga